

ZNANSTVENI SKUP O STROSSMAYERU U KRAKOVU

ANTUN ČEČATKA*

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku
Đakovo, Hrvatska
2005.

Primljeno: lipanj

Institut za slavensku filologiju (Katedra za hrvatski, srpski i slovenski jezik) Jagiellonskog sveučilišta u Krakovu upriličio je međunarodni znanstveni skup »Josip Juraj Strossmayer. Jugoslavizam, ekumenizam, Europa«, koji se odvijao od 28. do 30. travnja 2005. godine u Krakovu. Prigodom otvaranja skupa sudionike je pozdravio prorektor sveučilišta prof. Wladyslaw Miodunka i veleposlanik Republike Hrvatske u Poljskoj, Njegova Ekselencija Nebojša Koharović. Radni dio skupa otpočeo je prof. dr. Stanislav Marijanović iz Osijeka predavanjem »J. J. Strossmayer. Ličnost, etičnost, kroatocentričnost«, u kojemu je istaknuo ugled što ga je Strossmayer stekao svojim zamislama i pothvatima na hrvatskoj, slavenskoj i europskoj razini, što je sve težilo tomu da i slavenski narodi u europskom sustavu budu ravnopravni s drugim narodima i postignu svoju državotvornu samostalnost, te da se pravoslavni i katolici u tim narodima nađu u crkvenom jedinstvu. Hrvatska pak, sa Zagrebom u kome se nalaze visoke kulturne i prosvjetne ustanove, imala je postati središtem koje bi nadahnjivalo i okupljalo slavenske, osobito južnoslavenske narode. U mnogobrojnim i raznorodnim Strossmayerovim kulturnim, političkim i crkveno-teološkim zamislama i pothvatima vidno je da je etičnost bila i pokretačka poluga i čvrst oslonac i jamac postojanosti.

Prof. dr. Marija Mitrović iz Trsta iznijela je u predavanju »J. J. Strossmayer u italijanskim istorijama Crkve« kako je biskup među rijetkim

* Doc. dr. sc. Antun Čečatka, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Petra Preradovića 17, 31 400 Đakovo, Hrvatska.

Doc. D. Sc. Antun Čečatka, University J. G. Strossmayer of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, Petra Preradovića 17, 31 400 Đakovo, Croatia.

hrvatskim intelektualcima i crkvenim dostojanstvenicima koji su našli svoje mjesto u enciklopedijama i povijestima pisanim izvan Hrvatske. U hrvatskim priručnicima i kulturnoj historiografiji, osobito u novije vrijeme, biskupa se prije svega promatra u nacionalnim okvirima kao političara i mecenu, kao onoga koji je pridonio da se Zavod sv. Jeronima u Rimu odredi kao *hrvatska kuća* u Rimu, i koga se pozitivno prikazuje dok nastupa na I. vatikanskom saboru (1869.-1870.). Međutim, ako u talijanskoj crkvenoj historiografiji biskupov nastup na Koncilu i nije uvijek pozitivno ocijenjen, Strossmayer je Talijane fascinirao prije svega kao čovjek moderna i široka duha, koji umije nastupati na europskoj kulturnoj, političkoj i crkvenoj sceni; kao onaj koji je promicao kulturnu suradnju među južnoslavenskim narodima; koji je pridonio restauriranju bazilike Sv. Klimenta u Rimu, izgradio kapelu u bazilici u Lorettu, zauzimao se za slavensku liturgiju, za sjedinjenje Crkava i tiskanje *Monumenta Slavorum Meridionalium* (1863.).

Slijedilo je, zatim, izlaganje prof. dr. Zvonka Kovača s Filozofskog fakulteta u Zagrebu: »Strossmayerov kulturni ekumenizam i Europa. Nacionalno i nadnacionalno, `teritorijalni integritet` i federalizam«. Tu je Strossmayer predstavljen kao borac za cjelovitost i samostalnost Hrvatske, istaknut je njegov smisao za ekumenizam i multikulturalnu stvarnost na južnoslavenskim prostorima, a osobito je naglašeno da se zauzimao za integraciju slavenske Europe, kako je predočio u *Memorandumu ruskoj vladi*, 1876. godine. Prof. dr. Boguslaw Zielinski iz Poznana je u predavanju »J. J. Strossmayer a idea integralnoj Europy« izlagao kako je biskup doživljavao i vidio europsku složenu stvarnost, te naznačivao načine i zauzimao se kako bi i slavenski narodi u njoj imali jednakopravno mjesto s drugim narodima. Predavanje prof. dr. Vasilija Krestića iz Beograda, »Biskup Štrosmajer o istočnom pitanju i federalizaciji monarhije«, pročitano je, budući da zbog zauzetosti osobno nije mogao sudjelovati na skupu. On naglašava kako je biskup pridavao Austriji višu misiju u rješavanju Istočnog pitanja, i kako je išao za tim da Bosna i Hercegovina dođe pod vlast Austrije. Inače se biskup zauzimao za federativno uređenje Monarhije i za načelo nacionalne ravnopravnosti, što bi za Hrvatsku značilo da i o ekonomiji i financijama odlučuje samostalno.

Prof. dr. Piotr Źurek iz Bielsko-Biala je u izlaganju »Strossmayer i Poljaci« živo oslikao sudbine Poljaka i Hrvata u 19. stoljeću. Biskup se upoznao s poljskom političkom elitom u Beču, a tu se upoznao i s južnoslavenskim koncepcijama *Hotela Lambert*, osobito o crkvenoj uniji. Kontakte s *Hotelom Lambert* biskup će obnoviti 1867. kad, primoran oputovati iz Hrvatske, boravi u Parizu. Biskup je upoznat s djelovanjem poljskih *Uskrsnulih* i s planovima koje je o ujedinjenju Crkava imao svećenik Hipolit Terlecki. No, poljski kardinal

Mieczyslaw Ledóchowski će se sukobiti sa Strossmayerom i to zbog toga što su različito gledali na katoličko djelovanje u Srbiji i Rusiji. Biskup je istinski rusofil i to će u njemu stvarati negativno raspoloženje prema Poljacima i njihovoj borbi protiv ruske okupacije. Svoj negativan stav izrazit će i u *Promemoriji*, koju je 1876. godine uputio ruskoj vladi.

Slično, živo i bogato, izlagao je dr. Radoslav Eraković iz Novog Sada u predavanju »Vuk i Štrossmajer (književne i političke veze)«, naglasivši da njihov književni i politički odnos označava uspješna suradnja i uzajamno razumijevanje, a i osobno prijateljstvo. No, uvid u to kako su se ti odnosi tumačili, sve do kraja 20. stoljeća, pokazuje kako su ti odnosi shvaćani u svjetlu trenutno vladajućih ideologija, tako da se u napisima osciliralo od apoteoze do potpunog osporavanja. Objektivniji pak pristup pitanju, gdje se osobita pažnja posvećuje uzrocima i posljedicama njihovih veza, otvara mogućnost da se ponovno vrednuje složeni odnos koji su gradile te dvije značajne ličnosti.

U svom izlaganju »Strossmayerova nauka o Crkvi s obzirom na vlast upravljanja i naučavanja«, kojim je započeo drugi dan skupa, prof. dr. Antun Čečatka iz Đakova ukazao je na to kako biskup uistinu teološki poima ne samo Crkvu kao takvu, nego da on teološki i ekleziološki postavlja pitanje vlasti kojom se ravna Crkvom i naučava u Crkvi, tako da tu vlast stavlja u cijelost Crkve i njena poslanja u svijetu. Krist svoje poslanje i vlast prenosi na apostole zajedno s Petrom. Budući da su poslanje i vlast jedinstveni, i apostoli, zajedno s Petrom, čine jedinstveni apostolski zbor. Iz toga Strossmayer zaključuje da se to poslanje i vlast, iako nisu jednaki, trebaju vršiti zajedno, kolegijalno. S istog razloga i učiteljstvo u Crkvi je jedno i jedinstveno. U jedinstvenom zboru učitelja, u kojem je učiteljstvo zajedničko i jedinstveno, biskupi su također pravi učitelji i suci u stvari vjere i morala. Jedinstvenost zbora i jedinstvenost učiteljstva pokazuje koliko se papinska učiteljska služba i nezabludivost ostvaruje unutar Crkve i iz Crkve. A kako je Crkva ustrojena kao tijelo, svi i svatko: puk s prezbiterima, prezbiteri s biskupima, biskupi s papom sudjeluju i na učiteljstvu i na povlastici nepogrešivosti, već prema svojoj mjeri i hijerarhijskom stupnju. Tako se nepogrešivost Crkve u papi slijeva i dospijeva do svoje potpunosti. To je jedna te ista nepogrešivost, nepogrešivost Crkve.

Prof. dr. Andrija Šuljak iz Đakova imao je predavanje »Biskup Strossmayer i Prvi vatikanski koncil«. Predočio je kako je biskup od početka živo prisutan među saborskim ocima. Održao je pet govora kojima je privukao pozornost ne samo tečnim i lijepim latinskim jezikom, nego novim zamislima i obzorima o Crkvi u suvremenom svijetu. On predlaže obnovu središnjih crkvenih ureda, rimskih kongregacija, zagovara veće slobode za biskupe i partikularne crkve, zauzima se za internacionalizaciju kardinalskog zbora iz

kojeg proizlazi papa, čija se služba odnosi na cijelu Crkvu; za reformu je crkvenog prava, za to je da se kler na suvremeniji način odgaja i obrazuje, teološki obrazlaže potrebu da se Crkvom ravna na kolegijalni način; za objektivniji je dijaloški pristup drugim kršćanima. Protivio se da se proglasi dogma o papinskoj nepogrešivosti i s 53 biskupa iz oporbe napustio je sabor dan ranije nego je dogma proglašena. Strossmayer je tek 1873. prihvatio novu dogmu, o kojoj je, kao i o saboru, javno progovorio tek 1881. godine. Položaj mu je otežao i podmetnuti govor o nepogrešivosti. Iako je osobno izjavljivao da taj govor nije njegov, a krivotvoritelj priznao da ga je krivotvorio, taj govor, na žalost, još i danas kruži uokolo kao Strossmayerov.

Izlaganje: »Strossmayerovo zauzimanje za jedinstvo kršćana u svjetlu suvremenog ekumenizma« održali su prof. dr. Julijo Martinčić i mr. Dražen Kušen iz Osijeka. Oni su osvijetlili povijesne datosti i okolnosti u kojima Strossmayer djeluje, osobito činjenicu da je Monarhija višenacionalna, kulturno i konfesionalno pluralna, što stvara nemale poteškoće. On njeguje sveslavensku uzajamnost i suradnju, promiče ćirilo-metodsku zamisao i baštinu u vidu crkvenog jedinstva s Rimom, ističe i unapređuje društveni i politički status slavenskih naroda u Europi. To što radi na crkvenom jedinstvu odnosi se na pravoslavne Slavene, premda je pokazao visoki stupanj snošljivosti i poštovanja i prema drugim kršćanima. Može ga se nazvati pretečom ekumenizma, dok to što kod svih naroda i crkava uvažava vlastiti jezik, kulturu, predaju, stegu i samu narodnost, govori o crkvenom jedinstvu u različitosti, što je inače oznaka njegove ekleziologije.

Dr. Slavko Slišković iz Zagreba, u radu »Katolicizam u službi nacije«, izlaže političke motive Strossmayerova zauzimanja na religioznom polju. Oni se vide u njegovu zauzimanju da se na područjima Balkana uspostavi i osnaži Katolička Crkva, unatoč mijenama političkih i državnih sustava. On pokušava da se pravoslavni u slavenskim zemljama tješnje povežu sa Svetom Stolicom preko konkordata. Inače, sjedinjenje Katoličke i Pravoslavne Crkve dovelo bi, po njemu, do veće političke suradnje i afirmacije slavenskih naroda - čemu katolički univerzalizam samo može biti poticaj, tomu pridonijeti ili to priječiti.

Mr. Monica Priante iz Zagreba iznijela je kroz predavanje »Od začetaka ekumeničkog dijaloga: otac Cesare Tondini de`Quarenghi i mons. Josip Juraj Strossmayer« kako se, evo, katolici počinju otvarati prema drugim kršćanima, kako imaju potrebu druge upoznavati, a to pozitivno i djelatno raspoloženje vodilo bi na koncu crkvenom sjedinjenju. O. Tondini i Strossmayer su s velikom osjetljivošću i pažnjom gledali na pravoslavni svijet i uvažavali religioznu i kulturnu baštinu istočnog svijeta. O. Tondini nazivao je pravoslavne *razdvojena braća*, ne šizmatici, poštivao je njihove obrede i liturgijske jezike. Slično je

postupao i biskup. Takav je njihov stav i postupak predstavljao značajan pomak i usmjerenje prema ekumenskom pokretu, koga će katolici čvrsto prihvatiti na II. vatikanskom koncilu.

Izlaganje dr. Dorote Gil iz Krakova, »Između prozelitizma i ekumenizma. Episkop Josip Juraj Strossmayer i Srpska Pravoslavna Crkva«, slika složene i nategnute odnose, pune nepovjerenja koje je vladalo među Srpskom Pravoslavnom i Katoličkom Crkvom, a što se očitovalo i u ideologiji jugoslavizma u drugoj polovini 19. stoljeća. Zamisao da se Srbi i Hrvati ujedine i u nacionalnom i crkvenom pogledu naišla je, zbog prethodnih pothvata prema Srbima, na otpor među brojnim srpskim ideolozima i hijerarhima koji su i u nekim gotovo ekumenskim Strossmayerovim postupcima i poimanju vidjeli jedino prozelitizam.

Treći dan simpozija zaključili su svojim izlaganjima domaćini iz Krakova. Dr. Barbara Oczkova imala je izlaganje »Josip Juraj Strossmayer prema književnom i liturgijskom jeziku«, u kojem je naglasila kako je za idejne struje među Južnim Slavenima u XIX. stoljeću, bilo da se radi o ilirizmu ili pansrbizmu, jezik bio bitna ustrojna sastavnica. Isto je to bio jezik i u Strossmayerovu slavizmu, gdje je uz hrvatski posebnu ulogu imao vršiti liturgijski crkveni jezik, koji bi, kao integracijski elemenat olakšao sjedinjenje istočne i zapadne Crkve u Slavenu i tako pridonio da se ostvari slavizamska zamisao. Dr. Maciej Czerwinski prikazao je u predavanju »Lik i ideje - J. J. Strossmayer u suvremenom diskursu hrvatske historiografije« istraživanje na trima historiografskim knjigama: Dragutin Pavličević, *Povijest Hrvatske*, Zagreb, 1994. (2000., 2002.); Dušan Bilandžić, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999. i Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2003., i iznio suvremenu historiografsku interpretaciju njegova lika i djela.

Završno predavanje, »Josip Juraj Strossmayer - pisanje lika«, održala je dr. Maria Dabrowska-Partyka, organizator skupa. U prikazu je iznijela kako se oslikavalo Strossmayerov lik u djelima hrvatskih književnika, od Kovačičevih i Gjalskijevih romana, preko Matoševe i Krležine esejistike pa do "novopovijesnog" romana Stjepana Tomaša, *Zlatousti*. Zatim je semantički i stilistički razgradila književne predstave o biskupovoj osobi i osobnosti te iščitavala ideološke i umjetničke implikacije prisutne u pojedinim djelima, a tako i otkrivala političke i poetološke čimbenike književnog diskursa kod pojedinih autora. Nakon izlaganja uslijedio je razgovor i rasprava o raznim sadržajima. Značajniji stavci iz plodne rasprave bit će objavljeni u zborniku radova. Tu će, pored održanih, biti objavljena i ona predavanja koja su trebali izlagati Sergij Romanek iz Moskve, Helmut Schaler iz Marburga, Marija Rosić iz Washingtona i Diane Stolac iz Rijeke - oni nisu mogli sudjelovati na skupu.

Bogata simpozijaska paleta, na kojoj su se razotkrivale zamisli i fakta te oslikavao lik biskupa Josipa Jurja Strossmayera, zavređuje svu pažnju. Znakovita je i poticajna činjenica da je skup upriličilo jedno od najstarijih europskih sveučilišta, sveučilište u Krakovu, osnovano 1364. godine. Europa je prirodno okružje u kojem se Strossmayer kreće. Pod tim ga je nebom moguće i danas susresti. Hrvatski teolozi i povjesničari mogu na sličnim skupovima pridonijeti da se s njegova lika skinu naslage koje priječe da ga se upozna kao Hrvata i teologa. Inače, vrlo visoki stručan i znanstven pristup, koji je općenito obilježavao skup u Krakovu, osobito je svježije djelovao i oduševljavao u onom filološkom sloju, gdje se lik Strossmayera gotovo proširuje, i predstavlja kao još nedovršeni rukopis. Zacijelo, biskupova osoba privlači i nadahnjuje, a lik mu zadužuje naraštaje i stotinu godina nakon njegove smrti.